

HET BURGERLEGER VAN DE BALJUW DE OUDE HOLLANDSE WATERLINIE IN NIEUWKOOP EN OMGEVING

LERARENHANDLEIDING BIJ HET ERFGOEDPROJECT VOOR GROEP 7 EN 8

HET BURGERLEGER VAN DE BALJUW

DE OUDE HOLLANDSE WATERLINIE IN NIEUWKOOP EN OMGEVING

Lerarenhandleiding bij het erfgoedproject voor groep 7 en 8

Reis terug naar het Nieuwkoop van 1672

Maak kennis met baljuw Hendrik van Sevenhoven

Bezoek het Reghthuys en ontdek de sporen van het Rampjaar

WEINIG TIJD?

**KIJK DAN IN IEDER GEVAL
MET JE KLAS DE FILMPJES
BIJ LES 0 EN LES 1 VOORDAT
JE DE BEZOEK- OF
GASTLES GAAT DOEN!**

INHOUD

Wat en hoe?	3
Waar gaat dit project over?	5
Les 0: Wat weten jullie van de Oude Hollandse Waterlinie?	7
Les 1: Het Franse leger nadert Nieuwkoop ...	9
Les 2: Sporen van het Rampjaar	11
Les 3: Jouw creatieve kijk op de waterliniegeschiedenis	15
Bijlage 1: Werkblad 'Oproep voor het Burgerleger'	18
Bijlage 2: Werkblad 'Onderzoek historische voorwerpen'	19
Bijlage 3: Werkblad 'Verslag voor de baljuw'	20
Bijlage 4: Instructie leskist Reghthuys	21
Bijlage 5: Achtergrondinformatie en tips	22
Colofon	23

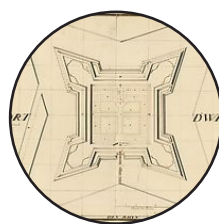
CANONVENSTERS EN TIJDVAK

Tijd van regenten
en vorsten

De VOC en de WIC

Fort Wierickerschans en de
Oude Hollandse Waterlinie

Michiel de Ruyter

WAT EN HOE?

Les	Soort activiteiten	Ruimte	Tijd	Vorbereiding
Les 0: (OPTIONEEL) Wat weten jullie van de Oude Hollandse Waterlinie?	Klassikaal: voorkennis over de Oude Hollandse Waterlinie activeren In groepjes: leerlingen maken een mindmap. Klassikaal: leerlingen doen een quiz.	Klaslokaal	40-60 minuten	Zet de video Het verhaal van de Oude Hollandse Waterlinie (4.36 minuten) klaar op het digibord. Zet de PowerPoint met de quiz klaar op het digibord Leg de benodigde materialen klaar.
Les 1: Het Franse leger nadert Nieuwkoop ...	Klassikaal: inzoomen op de lokale waterliniegeschiedenis. In groepjes: leerlingen discussiëren over de voor- en nadelen van het burgerleger	Klaslokaal	70 minuten	Zet de video ' Het burgerleger van de baljuw ' (6.13 minuten) klaar op het digibord. Leg de benodigde materialen klaar.
Les 2: Sporen van het Rampjaar.	In twee groepen: leerlingen bezoeken het Regthuys en ontdekken sporen van het Rampjaar. Of krijgen een interactieve gastles in de klas.	Buitenles of klaslokaal	90 minuten (exclusief reistijd naar het Regthuysplein) of 60 minuten	Regel voor de wandeling een extra begeleider en vervoer. Leg de benodigde materialen klaar.
Les 3: Jouw creatieve kijk op de waterlinie-geschiedenis	Klassikaal: reflecteren op de voorgaande lessen. Individueel: leerlingen maken een schaalmodel van een historisch voorwerp. In groepjes: leerlingen maken een kwartetspel over de Nieuwkoopse waterliniegeschiedenis.	Klaslokaal	60-120 minuten	Leg de benodigde materialen klaar.

WAAR GAAT DIT PROJECT OVER?

Erfgoedlessen over Nieuwkoop en omgeving

Aan de hand van een speciaal voor deze lessen ontwikkelde video leren de leerlingen (opnieuw) wat de Oude Hollandse Waterlinie betekende voor de geschiedenis van ons land.

Een volgende video zoomt in op de gebeurtenissen in Nieuwkoop en omgeving ten tijde van het Rampjaar 1672.

De leerlingen maken kennis met baljuw Hendrik van Sevenhoven die met zijn burgerleger alles in het werk stelt om Nieuwkoop te verdedigen tegen de Franse dreiging. De leerlingen proberen zich te verplaatsen in de verschillende standpunten van burgers ten opzichte van de oorlog.

In de afsluitende les verwerken de leerlingen wat ze geleerd en ontdekt hebben in een creatieve opdracht.

Erfgoedbeleving in Nieuwkoop

De leerlingen onderzoeken historische objecten in het Reghthuys met behulp van een werkblad en een leskist.

Samen met Wouter van de Waterlinie ontdekken de leerlingen de sporen van het Rampjaar in Nieuwkoop. Bij het uitvoeren van opdrachten worden de leerlingen zich bewust van verschillen en overeenkomsten tussen het verleden en hun eigen tijd.

Materialen

Dit project bestaat uit de volgende onderdelen:

- De lerarenhandleiding
- [‘Het verhaal van de Oude Hollandse Waterlinie’](#) (4.36 minuten)
- Video [‘Het burgerleger van de baljuw’](#) (6.13 minuten)
- PowerPoint Quiz [‘Wat weten jullie van de Oude Hollandse Waterlinie?’](#)
- Diverse documenten en werkbladen
- Lijst met achtergrondinformatie en tips voor verdieping/verbreding van kennis

LES 0 (OPTIONEEL): WAT WEET JIJ VAN DE OUDE HOLLANDSE WATERLINIE?

40-60 minuten

NB deze les is OPTIONEEL. Indien je de voorkennis van de groep over de Oude Hollandse Waterlinie voldoende acht, kun je les 0 eventueel overslaan en direct beginnen met les 1.

Lesinhoud

De leerlingen leren hoe water werd ingezet als wapen in de strijd tegen de Fransen tijdens het Rampjaar 1672. Aan de hand van een speciaal ontwikkelde video maken de leerlingen kennis met Wouter van de Waterlinie, de trompetter van Prins Willem III. Wouter zet het algemene verhaal van de Oude Hollandse Waterlinie op een rijtje: waarom was ons land in oorlog met de Fransen, hoe werkte de waterlinie en wie speelden een rol in deze geschiedenis?

De leerlingen verwerken de opgedane kennis in een waterlinie-mindmap of ze maken een quiz waarin hun kennis wordt getoetst.

Lesdoelen

- De leerlingen leren over het Rampjaar 1672.
- De leerlingen maken in groepjes een waterlinie-mindmap.
- De leerlingen testen hun kennis met een quiz.

Nodig tijdens de les

Digibord

Video '[Het verhaal van de Oude Hollandse Waterlinie](#)' (4.36 minuten)

<https://www.youtube.com/watch?v=z1POq4pN8FA&t=1s&>

Per twee- of drietal leerlingen: 1 groot vel tekenpapier, 3 vel kladpapier, schrijf- en tekenmaterialen

Per leerling: schrijfgerei en kladpapier

Quiz '[Wat weten jullie van de Oude Hollandse Waterlinie?](#)'

https://www.erfgoedhuis-zh.nl/media/bgcjdwio/bijlage-0-1-quiz-wat-weten-jullie-van-de-oude-hollandse-waterlinie_-gecomprimeerd.pdf

Vorbereiding op de les

Zet de video en de quiz klaar op het digibord.

Print voor jezelf de antwoorden op de quizvragen.

Leg de benodigde materialen klaar.

Inleiding: de Oude Hollandse Waterlinie

De leerlingen krijgen een algemene introductie over de Oude Hollandse Waterlinie. Ze leren aan de hand van een video dat water als wapen werd ingezet om Holland te verdedigen in de strijd tegen de Fransen tijdens het Rampjaar 1672. Ze maken kennis met belangrijke historische personen, maar ook met het fictieve personage Wouter van de Waterlinie.

Opdracht 1: redeloos, radeloos, reddeloos (circa 10 minuten)

Geef de leerlingen de kijkvraag mee: welke landen waren jaloers op onze rijkdom? en start de video.

Houd een korte nabespreking naar aanleiding van de kijkvraag.

Opdracht 2: de waterlinie-mindmap (circa 35 minuten)

De leerlingen verwerken in twee- of drietallen de opgedane kennis uit de video in een waterlinie-mindmap. In het midden van een groot vel papier schrijven ze 'De Oude Hollandse Waterlinie'.

Vanuit het midden maken ze de hoofdvertakkingen: wie, wat, waar, wanneer, waarom. Van daaruit maken ze zijtakjes met steeds specifiekere informatie. Ze schrijven bij elke hoofdtak met een andere kleur. Ze maken er een mooi geheel van door kleine tekeningen aan de tekstblokjes toe te voegen.

Afronding opdracht 2: expositie (15 minuten)

Hang de waterlinie-mindmaps op in de klas of in een andere geschikte ruimte. Geef de leerlingen kort de gelegenheid om elkaars werk te bekijken. Bespreek klassikaal na aan de hand van de volgende vragen:

- Wat viel jullie op?
- Waren er verschillen met jullie eigen waterlinie-mindmap?
- Heeft iemand het begrip 'redeloos, radeloos, reddeloos' gebruikt?
- Wat hebben jullie geleerd?

Of

Opdracht 3: quiz (20 minuten)

De leerlingen pakken een pen en kladpapier. Start de quiz 'Wat weten jullie van de Oude Hollandse Waterlinie?'

De leerlingen lezen de vragen en schrijven de antwoorden op het kladpapier. Lees de vragen eventueel ook voor.

Afronding opdracht 3: uitslag quiz (10 minuten)

Behandel klassikaal de antwoorden op de quizvragen.

Wie heeft de meeste vragen goed? Wat hebben jullie goed opgelet!

Antwoorden van de quiz:

Vraag 1: B	Vraag 7: B
Vraag 2: B	Vraag 8: C
Vraag 3: C	Vraag 9: A, B en C zijn goed.
Vraag 4: A	Vraag 10: F
Vraag 5: B	Vraag 11: B, C, D, E en F zijn goed.
Vraag 6: C	Vraag 12: Antwoord A, C, D, F en G zijn goed.

LES 1: HET FRANSE LEGER NADERT NIEUWKOOP ...

70 minuten

Lesinhoud

De leerlingen bekijken een korte animatie-video over de gebeurtenissen in Nieuwkoop en omgeving ten tijde van het Rampjaar. Ze maken kennis met baljuw Hendrik van Sevenhoven, die met zijn burgerleger ten strijde trok om Nieuwkoop te verdedigen tegen het Franse leger.

De leerkracht bespreekt de video na aan de hand van kijkvragen.

De leerlingen discussiëren in groepjes over de impact van dienstplicht met behulp van een werkblad. Na afloop presenteren ze hun conclusies aan elkaar.

Lesdoelen

- De leerlingen leren wat de oorlog met Frankrijk in 1672 betekende voor hun stad.
- De leerlingen verplaatsen zich in het leven van kinderen uit die tijd.
- De leerlingen leren omgaan met verschillende meningen.

Nodig tijdens de les

Digibord

Video '[Het burgerleger van de baljuw](#)' (6.13 minuten)

<https://www.youtube.com/watch?v=B-w5l8dkohc&>

PowerPoint '[Kinderen uit Nieuwkoop en omgeving in 1672](#)'

<https://www.erfgoedhuis-zh.nl/media/ycnfouz/kinderen-uit-nieuwkoop-e-o-in-1672.pdf>

Per drie leerlingen: schrijfgerei en het werkblad 'Oproep voor het burgerleger' (bijlage 1)

Een wekker of timer

Vorbereiding op de les

Zet de video en de PowerPoint klaar.

Print voldoende werkbladen uit.

Leg schrijfgerei klaar.

Stel discussiegroepjes samen van drie leerlingen.

Inleiding: de Oude Hollandse Waterlinie in Nieuwkoop en omgeving (10 minuten)

Kijk nog even terug naar les 0: wat weten de leerlingen nu over de Oude Hollandse Waterlinie?

Of, indien je les 0 niet hebt gedaan, vraag de leerlingen wat ze al weten over de Oude Hollandse Waterlinie. Vat dit eventueel samen in een mindmap op het digibord.

Opdracht 1: huis en haard tot de laatste man (15 minuten)

Geef de leerlingen twee kijkvragen mee: wat is een baljuw? en wat doet hij om Nieuwkoop te verdedigen? en start de video. Hou een korte klassikale nabespreking naar aanleiding van de kijkvragen.

Opdracht 2a: kinderen uit 1672 (10 minuten)

Laat de leerlingen kennis maken met vier kinderen uit 1672 aan de hand van de PowerPoint. Lees elke slide voor en zet de laatste (overzichts)slide stil. Hou een korte klassikale nabespreking.

Opdracht 2b: groepsdruk versus solidariteit (20 minuten)

Vertel de leerlingen dat ze in drietallen gaan discussiëren over de impact van het burgerleger op gezinnen van in die tijd. Geef elk groepje kort de gelegenheid om een van de vier kinderen uit de PowerPoint te kiezen of maak zelf die keuze.

Behandel vervolgens de spelregels voor het voeren van een goede discussie:

- Neem je voor om iets van elkaar te leren.
- Je eigen mening ken je wel. Het is daarom interessant te horen wat de ander vindt en waarom. Luister dus echt naar elkaar.
- Praat rustig en zacht.
- Kijk elkaar aan. Zo toon je interesse.
- Is je discussiemaatje niet zo'n prater? Moedig haar/hem dan aan om ook iets te vertellen.
- Om beurten leest iemand een vraag van het werkblad voor.
- Spreek per vraag af wie het eerst mag reageren, zodat niet telkens dezelfde als eerste reageert.
- Laat elkaar in elk geval uitpraten en maak elkaar nooit belachelijk.

Deel de werkbladen uit. Stel de wekker of timer in op 10 minuten discussietijd. Kort de tijd in waar nodig. Geef de leerlingen vervolgens 5 minuten de tijd om hun conclusie te schrijven.

Afronding: conclusie (15 minuten)

Vraag aan elk discussiegroepje om hun conclusie hardop voor te lezen.

Zijn er overeenkomsten of juist verschillen tussen de discussiegroepjes? Noteer op het digibord de eindstand: wij zijn voor of tegen het burgerleger.

Sluit af met een compliment voor het tonen van een respectvolle houding naar elkaar.

LES 2: SPOREN VAN HET RAMPJAAR

Er is hier een keuze tussen een buitenles (optie A) en een binnenles (optie B).

OPTIE A: DE BUITENLES

90 minuten (exclusief reistijd)

Afspreekpunt: Muziekkapel, Reghthuysplein, Nieuwkoop

Lesinhoud

De leerlingen verzamelen bij de Muziekkapel op het Reghthuysplein waar ze ontvangen worden door Wouter van de Waterlinie. Na een kort welkomstwoord neemt de dorpsomroeper de helft van de klas mee naar de lesruimte boven in het Reghthuys. Deze groep gaat onder leiding van de leerkracht of de extra begeleider een aantal historische voorwerpen onderzoeken met behulp van een leskist en een werkblad.

De andere helft van de klas doet een ontdekkingsstocht naar sporen van het Rampjaar onder leiding van Wouter van de Waterlinie.

Na 40 minuten verzamelen de groepen bij de Muziekkapel voor de wissel van de opdrachten.

Lesdoelen

- De leerlingen leren hoe ze historische objecten kunnen onderzoeken.
- De leerlingen ontdekken sporen van het Rampjaar in Nieuwkoop.
- De leerlingen leren over rechtspraak en straffen, vroeger en nu.

Nodig tijdens de les

Een extra begeleider die zelfstandig aan de slag kan met een halve klas

Een tas voor in het Reghthuys, waarin voor elke leerling een werkblad 'onderzoek historische voorwerpen' en 1-2 vellen tekenpapier (in het Reghthuys staat een leskist met o.a. schrijf- en tekenmateriaal)

Een andere tas voor de ontdekkingsstocht, waarin per 2-3 leerlingen een klembord met werkblad 'verslag voor de baljuw' en schrijfmateriaal

Vorbereiding op de les

Verdeel de klas in twee groepen.

Print voor elke leerling werkblad 'onderzoek historische voorwerpen' (bijlage 2).

Vul de tas voor in het Reghthuys met voldoende tekenpapier en de werkbladen 'onderzoek historische voorwerpen' (bijlage 2).

Print per 2-3 leerlingen werkblad 'verslag voor de baljuw' (bijlage 3).

Vul de tas voor de ontdekkingsstocht met klemborden, schrijfmateriaal en de werkbladen 'verslag voor de baljuw' (bijlage 3).

Regel een extra begeleider en neem samen les 1 door.

Bepaal met de extra begeleider wie van jullie start bij het Reghthuys en wie start met de ontdekkingsstocht.

Regel vervoer vanaf school.

Bereid de leerlingen voor op de buitenles.

N.B. de verantwoordelijkheid voor veiligheid en orde in de groep en aandacht van de leerlingen voor de verhalen van Wouter van de Waterlinie ligt bij de leerkracht.

Inleiding: sporen van het Rampjaar in Nieuwkoop

De leerlingen voeren verschillende opdrachten uit rondom het Reghthuysplein. Ze ontdekken hierbij van alles over de waterliniegeschiedenis van hun stad.

Centrale ontvangst bij de muziekkapel: (5 minuten)

Wouter van de Waterlinie heet jullie welkom bij de Muziekkapel. Hij laat één leerkracht met de helft van de klas naar het Reghthuys lopen om naar de lesruimte te gaan. De andere helft van de klas loopt met Wouter van de Waterlinie mee voor een ontdekkingstocht.

Opdrachten in de lesruimte van het Reghthuys: (30 minuten)

Langs de muren van de lesruimte liggen voorwerpen uitgestald die tijdens het Rampjaar 1672 gebruikt werden door mensen uit Nieuwkoop en omgeving. Geef de leerlingen kort de gelegenheid om de voorwerpen aandachtig maar voorzichtig te bekijken.

N.B. Ze mogen de voorwerpen wel aanraken maar niet optillen of verplaatsen.

Pak de leskist van het Reghthuys er bij en lees de instructie (zie ook bijlage 4). Haal de gelamineerde naamkaartjes uit de leskist. Laat de leerlingen raden en beredeneren welk naamkaartje bij welk voorwerp hoort. (Gebruik indien nodig de controlekaart uit de leskist.)

Leg de overige spullen uit de leskist klaar voor gebruik. Deel werkbladen (bijlage 2) en tekenpapier uit.

Bespreek de bedoeling van het werkblad. Laat de leerlingen kiezen welk historisch voorwerp ze willen onderzoeken of maak zelf die keuze.

Tip: Indien je bij les 3 voor opdracht 1 kiest, laat de leerlingen dan weten dat hun tekening de basis vormt voor een schaalmodel dat ze later in de klas gaan maken. Zet de jonge onderzoekers aan het werk.

Afronding: (10 minuten)

Leg alle werkbladen en tekeningen bij elkaar zodat de leerlingen elkaars werk kunnen bewonderen. Dit levert vast leuke fotomomenten op. Vraag een paar leerlingen iets over hun voorwerp te vertellen.

De werkbladen en tekeningen gaan in de tas mee terug naar school.

Berg alle materialen weer netjes op in de leskist van het Reghthuys.

Loop met de leerlingen naar de Muziekkapel voor de wissel met de andere groep.

Loop mee met Wouter van de Waterlinie: (40 minuten)

Wouter neemt jullie mee op een ontdekkingstocht rondom het Reghthuysplein.

Onderweg vertelt hij interactieve verhalen. De leerlingen voeren in kleine groepjes een opdracht uit met behulp van een werkblad (bijlage 3). Deze werkbladen gaan in de tas mee terug naar school.

Het eind van de ontdekkingstocht is de Muziekkapel. Dat is ook de plek voor de wissel met de andere groep.

Centrale afsluiting bij de Muziekkapel: (5 minuten)

Verzamel met de hele klas bij de Muziekkapel. Geef een paar leerlingen de gelegenheid om feedback te geven op de buitenles: wat hebben ze geleerd, wat vonden ze spannend, interessant, leuk om te doen? De leerlingen bedanken Wouter van de Waterlinie en nemen afscheid.

OPTIE B: DE BINNENLES

60 minuten

Lesinhoud

Wouter van de Waterlinie komt in vol ornaat op bezoek in de klas en vertelt aan de hand van een powerpoint-presentatie over de gebeurtenissen in Nieuwkoop en omgeving in 'zijn tijd'. Waar kwam het Franse leger vandaan, wie van de inwoners moesten er allemaal mee vechten en wie was nou die Baljuw? Wouter neemt de leerlingen gedurende zijn (beeld)verhalen op interactieve wijze mee terug in de tijd. Op deze manier leren de leerlingen over een belangrijke periode in de geschiedenis van Nieuwkoop en omgeving.

Nodig voor de binnenles

Digibord

Binnenles: ontmoeting met de trompetter van Prins Willem III in de klas

Jullie ontmoeten Wouter van de Waterlinie in de klas. Hij stelt zich voor en start zijn powerpoint-presentatie.

Met Wouter mee terug in de tijd ... (circa 50 minuten)

Wouter doet als 'ooggetuige' in de klas verslag van de gebeurtenissen tijdens het Rampjaar 1672. Hij was erbij! Tijdens zijn verhalen mogen de leerlingen Wouter allerlei vragen stellen. Aan de hand van deze interactieve erfgoedbeleving komt de waterliniegeschiedenis van Nieuwkoop en omgeving tot leven.

Afsluiting: afscheid van Wouter (circa 10 minuten)

Geef een paar leerlingen de gelegenheid om feedback te geven op deze les: wat hebben ze geleerd? Wat vonden ze spannend, interessant, leuk? De leerlingen bedanken Wouter en zwaaien hem uit.

LES 3: JOUW CREATIEVE KIJK OP DE WATERLINIE-GESCHIEDENIS

60-120 minuten

Lesinhoud

De leerlingen kijken in een klassengesprek terug op de voorgaande lessen. Ze maken een schaalmodel van een historisch voorwerp en/of maken een kwartetspel over de Nieuwkoopse waterliniegeschiedenis.

Lesdoelen

- De leerlingen reflecteren op de voorgaande lessen
- De leerlingen verwerken hun indrukken in een creatieve opdracht

Nodig tijdens de les

Digibord

PowerPoint met beeldmateriaal '[Inspiratie schaalmodel](https://www.erfgoedhuis-zh.nl/media/qokbpz0n/beeldmateriaal-inspiratie-schaalmodel.pdf)'

<https://www.erfgoedhuis-zh.nl/media/qokbpz0n/beeldmateriaal-inspiratie-schaalmodel.pdf>

PowerPoint met beeldmateriaal '[Inspiratie waterlinie-kwartetspel](https://www.erfgoedhuis-zh.nl/media/p0vlxs4e/beeldmateriaal-inspiratie-waterlinie-kwartetspel.pdf)'

<https://www.erfgoedhuis-zh.nl/media/p0vlxs4e/beeldmateriaal-inspiratie-waterlinie-kwartetspel.pdf>

Video '[Het burgerleger van de baljuw](https://www.youtube.com/watch?v=B-w5l8dkohc&ab_channel=ErfgoedhuisZuid-Holland)' (6.13 minuten)

https://www.youtube.com/watch?v=B-w5l8dkohc&ab_channel=ErfgoedhuisZuid-Holland

Werkbladen en tekeningen gemaakt in het Reghthuys

Voor het schaalmodel: diverse soorten en maten bruin karton, linialen, scharen, kartonkleurig schilderstape, metaaldraad, potloden, viltstiften en eventueel een nietmachine

Voor het kwartetspel: ivorkarton of stevig papier, (kleur)potloden, viltstiften, linialen, groot vel papier en voorbeeldkaartjes van een willekeurig kwartetspel

Een lamineerapparaat en lamineerhoezen

Een blanco kartonnen bewaardoosje

Vorbereiding op de les

Zet de video en de PowerPoints met het beeldmateriaal klaar op het digibord.

Hang een groot vel papier op het bord.

Plak enkele voorbeeldkaartjes van het willekeurige kwartetspel bovenaan het grote vel papier.

Snij 10 vel ivorkarton of stevig papier tot A6-formaat.

Leg de overige benodigde materialen klaar.

Inleiding: veel gehoord, gezien, gedaan en geleerd (5 minuten)

Vat de voorgaande les kort samen, of laat een leerling dit doen.

Stel vragen als:

Wat maakte het meeste indruk?

Wat vonden jullie het leukst om te doen?

Wie heeft er thuis iets verteld over dit project?

Opdracht 1: van 2D naar 3D (circa 45 minuten)

De leerlingen maken een schaalmodel van een historisch voorwerp aan de hand van hun werkblad en hun tekening.

Stappenplan:

- De leerlingen leggen hun werkblad 'onderzoek historische voorwerpen' (bijlage 2) en tekening op hun tafel.
- Toon de PowerPoint met het beeldmateriaal en laat de leerlingen nog even kritisch naar hun tekening kijken.
- Heeft iedereen de maten genoteerd van haar/zijn historische voorwerp?
- Dan is het nu tijd om de schaal te bepalen. De kodde bijvoorbeeld is 350 centimeter. Deel die lengte door 5 en je komt op 70 centimeter. Een mooie maat voor een schaalmodel.
- De leerlingen delen de lengte van hun voorwerp door 5 en schrijven dat getal bij hun tekening.
- De leerlingen kiezen een stuk karton met de lengte die ze nodig hebben.
- Ze tekenen met potlood en eventueel liniaal de hoofdvormen van hun voorwerp op het karton.
- Die vormen knippen ze ruim uit. Precies knippen komt later bij de afwerking.
- Ze gebruiken schilderstape voor de bevestiging van alle onderdelen.
- Voor scherpe onderdelen gebruiken ze eventueel metaaldraad.
- Ze controleren of ze niets vergeten zijn: een schroefje, een uitsteeksel, etc.
- Ze tekenen met stift details als krasjes, gaatjes, etc.
- Ze maken tenslotte een kaartje met daarop hun eigen naam en de naam van hun voorwerp.

Tip:

Je kunt karton echt 3D maken door te rollen (bijvoorbeeld om de steel van de zeis te maken), te vouwen of door meerdere stukken karton op elkaar te plakken.

Afsluiting opdracht 1: expositie (circa 10 minuten)

Maak een expositie van de schaalmodellen en de tekeningen. Zet de naamkaartjes erbij.

Geef de leerlingen de gelegenheid om elkaars werk te bekijken en bewonderen.

Maak foto's.

Rond af met de vragen:

Wie wil er iets vertellen over haar/zijn schaalmodel?

Wie heeft er een vraag of een leuke opmerking over een van de schaalmodellen?

Applaus en complimenten voor iedereen!

Of

Opdracht 2: ons eigen waterlinie-kwartetspel (circa 60 minuten)

De leerlingen maken een kwartetspel over de Nieuwkoopse waterliniegeschiedenis.

Stappenplan:

- Bespreek naar aanleiding van de voorbeeldkaartjes hoe een kwartetspel in elkaar zit: de titel van het onderwerp, de ruimte voor de tekening, het rijtje met subtitels.
- Toon ter inspiratie voor de kwartet-onderwerpen de PowerPoint met het beeldmateriaal.
- Bekijk ter inspiratie ook nog een keer de video (eventueel zonder geluid).
- Bedenk klassikaal 8 à 10 kwartet-onderwerpen en schrijf die op het grote vel papier.
- Laat de leerlingen voorbeelden noemen van tekeningen die ze kunnen maken bij elk onderwerp.
- Stel groepjes samen die ieder een set van het kwartetspel gaan maken en zet ze aan het werk.

Extra: bewaardoosje (circa 30 minuten)

Laat een paar leerlingen het bewaardoosje voor het kwartetspel versieren. Natuurlijk besteden ze extra aandacht aan het dekseltje. Op de zijkanten en onderkant van het doosje schrijven alle leerlingen hun naam.

Afsluiting opdracht 2: mag ik van jou... (circa 30 minuten)

Plastificeer de kwartetkaarten door ze per vier stuks in een lamineerhoes te doen en door het lamineerapparaat te halen. Snij vervolgens de kaartjes los.

Maak een expositie van alle kwartetkaartjes. Geef de leerlingen de gelegenheid het kwartetspel te bekijken en bewonderen. Maak foto's.

Laat de leerlingen indien de tijd het toelaat om beurten in groepjes van vier kwartetten.

Tips:

Zet het kwartetspel op een toegankelijk plek (de spelletjeskast?) zodat leerlingen het regelmatig kunnen spelen.

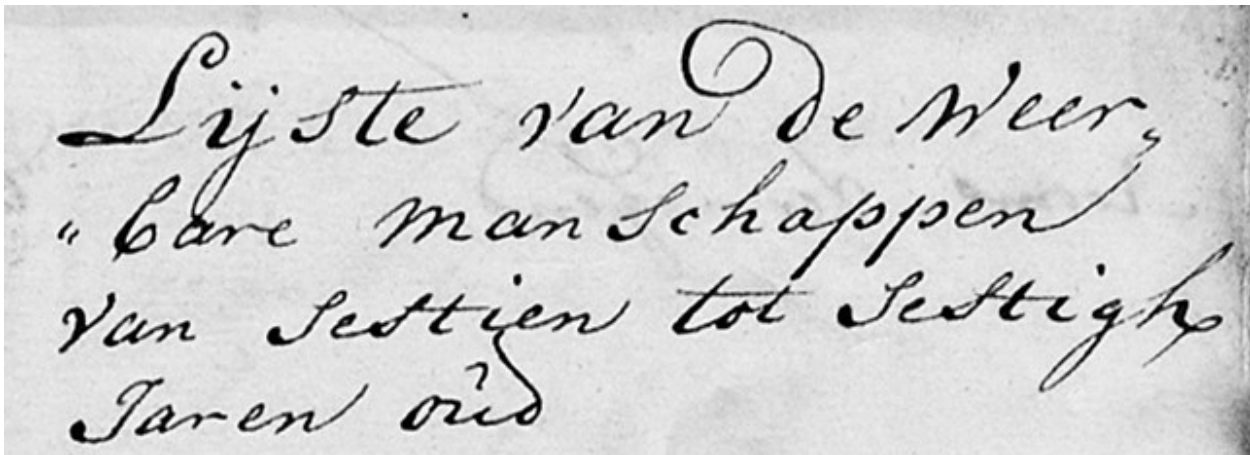
Gebruik het kwartetspel ook voor Mix & Koppel: hussel de kaartjes en verdeel die onder de leerlingen. De leerlingen gaan door het lokaal lopend op zoek naar hun bijpassend maatjes.

Een leuke manier om willekeurige groepjes van vier te maken!

BIJLAGE 1: WERKBLAD OPROEP VOOR HET BURGERLEGER

Reis in gedachten terug naar 1672 en verplaats je in een van de vier kinderen uit die tijd. Het gezin zit net aan tafel om te gaan eten als er op de deur wordt geklopt. Daar staat baljuw Hendrik van Sevenhoven met zijn gevolg. Hij vertelt over de opmars van het Franse leger. Hij wil Nieuwkoop verdedigen met een burgerleger. Hij heeft het over moed, solidariteit en weerbaarheid. Dan haalt hij een lijst tevoorschijn en vraagt naar de namen en leeftijden van alle mannen in het huis...

1. We verplaatsen ons in: _____

2. Komt er iemand uit haar/zijn huis op de lijst te staan? Zo ja, wie? _____

3. Hoe is de stemming daar thuis als de baljuw weg is? _____

4. De volgende dag heeft iedereen het over het burgerleger van de baljuw. Wie staat er op de lijst en wie niet? Sommige mannen zijn trots dat ze er bij horen en kunnen niet wachten om ten strijde te trekken tegen de Franse vijand. Maar andere mannen zijn bang en bezorgd, wie zorgt er voor hun gezin als de strijd eenmaal losbarst? Is het niet beter om te vertrekken uit Nieuwkoop? _____

5. Hoe zou het afgelopen zijn als de baljuw geen burgerleger had verzameld?

6. **Conclusie:** wij zijn voor / tegen het burgerleger omdat _____

PowerPoint '[Kinderen uit Nieuwkoop](#)'

<https://www.erfgoedhuis-zh.nl/media/ycnfouz/kinderen-uit-nieuwkoop-e-o-in-1672.pdf>

BIJLAGE 2: WERKBLAD ONDERZOEK HISTORISCHE VOORWERPEN

Op de tafels liggen voorwerpen die tijdens het Rampjaar 1672 gebruikt werden door mensen uit Nieuwkoop en omgeving. Misschien was een van die mensen wel een verre voorouder van jou...

Bekijk alle voorwerpen aandachtig, maar ga er voorzichtig mee om want ze zijn al heel oud!

Welk voorwerp zou jij willen onderzoeken? In de leskist vind je van alles om je te helpen bij je onderzoek. Gebruik verder je zintuigen, je denkkraft en je creativiteit. Veel succes!

Vragen

Naam onderzoeker (dat ben jij): _____

Datum: _____

Waarom heb je dit voorwerp gekozen? _____

Heb je dit voorwerp al eens eerder gezien? Zo ja, waar? _____

Hoe heet dit voorwerp? _____

Kleuren: _____ Materialen: _____

Lengte: _____ Breedte: _____ Omtrek: _____

Bijzonderheden: _____

Functie (waarvoor kun je het gebruiken?): _____

Tekenopdracht

Pak een tekenpapier en probeer het voorwerp zo precies mogelijk na te tekenen. Geen stress hoor, het is vooral een oefening in goed kijken. Hoe aandachtiger je kijkt, hoe meer je ontdekt, hoe mooier je tekening wordt.

Teken het voorwerp eerst helemaal. Daarna kies je een detail wat je extra groot gaat tekenen, alsof je er door een vergrootglas naar kijkt. Misschien leuk om het vergrootglas erbij te tekenen?

Tekentips:

- Let op de maten / de verhoudingen van het voorwerp.
- Schets eerst met lichte lijntjes en probeer zo min mogelijk te gummen. Als je tevreden bent maak je de schetslijnen donkerder.
- Kleur je tekening in met verschillende tinten grijs (harder of zachter met je potlood over het papier gaan) en maak structuur door te arceren (teken met streepjes, stipjes, kriebeltjes, etc.).

BIJLAGE 3: WERKBLAD VERSLAG VOOR DE BALJUW

Stel je voor, het is winter 1672 en het Franse leger rukt steeds verder op richting Nieuwkoop.

Baljuw Hendrik van Sevenhoven is druk bezig met voorbereidingen voor de strijd. Hij stuurt jou en je groepje op verkenningsmissie om te ontdekken waar de vijand precies uithangt. Jullie brengen verslag uit en bedenken ook een verdedigingsplan. Zet dus je ogen, je oren en je denkkraft aan het werk. Elk detail is belangrijk. De baljuw rekt op jullie!

Tip 1: Overleg op fluistertoon met elkaar en beweeg zo behoedzaam mogelijk, de vijand is misschien wel vlakbij en geluid draagt ver over water...

Tip 2: Gebruik de informatie uit les 1, vul aan met je fantasie en maak er een spannend verslag van.

Onze verkenningsgroep:

Naam: _____ Naam: _____
Naam: _____ Naam: _____

Dit weten we al:

- _____
- _____
- _____
- _____

Dit hebben we gezien:

- _____
- _____
- _____
- _____

Dit hebben we gehoord:

- _____
- _____
- _____
- _____

Dit is ons verdedigingsplan:

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

BIJLAGE 4: INSTRUCTIE LESKIST REGHTHUYNS

Behorend bij de erfgoedles 'Historische voorwerpen'

Inhoud leskist

1 tekendoos met inhoud: 24 HB-potloden en 5 puntenslijpers
5 linialen
5 vergrootglazen
5 rolmaatjes
Gelamineerde naamkaartjes
Gelamineerde controlekaart
Gelamineerd werkblad 'Onderzoek historische voorwerpen'

Opdrachten (circa 30 minuten)

Langs de muren van de lesruimte liggen voorwerpen uitgestald die tijdens het Rampjaar 1672 gebruikt werden door mensen uit Nieuwkoop en omgeving. Geef de leerlingen kort de gelegenheid om de voorwerpen aandachtig maar voorzichtig te bekijken.

N.B. Ze mogen de voorwerpen wel aanraken maar niet optillen of verplaatsen.

Pak de leskist van het Reghthuys er bij en haal de naamkaartjes er uit.

Lees de naamkaartjes voor. Stel telkens de vraag: bij welk voorwerp hoort dit naamkaartje? Laat de leerlingen raden en beredeneren. Leg de naamkaartjes bij de voorwerpen. (Gebruik indien nodig de controlekaart.)

Deel de van school meegenomen werkbladen en tekenpapier uit. Bespreek de bedoeling van het werkblad.

Zet de overige spullen van de leskist klaar voor gebruik.

Laat de leerlingen kiezen welk historisch voorwerp ze willen onderzoeken of maak zelf die keuze. Zet de jonge onderzoekers aan het werk.

Afronding (10 minuten)

Leg alle tekeningen en werkbladen bij elkaar zodat de leerlingen elkaars werk kunnen bewonderen. Dit levert vast leuke fotomomenten op.

Vraag een paar leerlingen iets over hun voorwerp te vertellen.

Berg alle materialen weer netjes op in de leskist van het Reghthuys.

Neem werkbladen en tekeningen mee in de tas en loop met de leerlingen naar de Muziekkapel voor de wissel met de andere groep.

BIJLAGE 5: ACHTERGRONDINFORMATIE EN TIPS

De 17e eeuw, een Gouden Eeuw?

Schooltv:

- Kooplieden: <https://schooltv.nl/video/rijkdom-in-de-gouden-eeuw-kooplieden-en-hun-huizen/#q=>
- Armoede en kinderarbeid: <https://schooltv.nl/video/armoede-in-de-gouden-eeuw-niet-iedereen-had-het-goed/#q=trefwoord%3A%22kinderarbeid%22>
- Een zwarte bladzijde: <https://schooltv.nl/video/nederlandse-slavernij-een-zwarte-bladzijde-in-onze-geschiedenis/#q=>

Het Rampjaar

Schooltv:

- De Republiek: <https://schooltv.nl/video/de-republiek-een-land-dat-regeert-zonder-koning/#q=rampjaar>
- Het Staatse Leger: <https://schooltv.nl/video/wie-zaten-er-in-het-staatse-leger-van-de-nederlanden-duitse-franse-en-engelse-huurlingen/#q=>

Oude Hollandse Waterlinie algemeen

Pdf:

- Medialijst van Probiblio: <https://www.probiblio.nl/uploads/Aanbod%20Probiblio/Erfgoedcollecties/Medialijst%20Reizende%20Collectie%20Oude%20Hollandse%20Waterlinie.pdf>
- [https://www.probiblio.nl/uploads/Aanbod%20Probiblio/Erfgoed/BiebBouwers/Opdracht\(zonder-wedstrijd\)_BiebBouwers_Waterlinie.pdf](https://www.probiblio.nl/uploads/Aanbod%20Probiblio/Erfgoed/BiebBouwers/Opdracht(zonder-wedstrijd)_BiebBouwers_Waterlinie.pdf)

Online:

- Stichting Oude Hollandse Waterlinie: <https://oudehollandsewaterlinie.nl>
- Hoofdkwartier 1672: <https://hoofdkwartier1672.nl>
- Waterliniejournaals: <https://hoofdkwartier1672.nl/projecten/waterlinie-journaal>
- Meer over dit project: <https://www.erfgoedhuis-zh.nl/thema-s/educatie/lespakketten/duurzaam-educatieproject-oude-hollandse-waterlinie> (inclusief lesmateriaal)
- Canon van Nederland: <https://www.canonvannederland.nl/nl/zuid-holland/zuid-holland/oude-hollandse-waterlinie-en-fort-wierickerschans>
- Drone-film: <https://www.youtube.com/watch?v=yqOlyUVAwwo>
- Schoolplaat: <https://www.erfgoedhuis-zh.nl/publicaties/schoolplaat-de-oude-hollandse-waterlinie>
- Job en Neeltje: <https://www.youtube.com/watch?v=rh3bZcFycQE&t=1s>

(Strip)boeken:

- *Het Oude Hollandse Waterlinieboek*, geschreven door Sander Enderink, 2021
- *Het waterwapen*, stripboek geschreven door Ad Maas en geïllustreerd door Fred de Heij, 2021

COLOFON

UITGAVE

Dit project is ontwikkeld door Erfgoedhuis Zuid-Holland, Kunstgebouw en Stichting Oude Hollandse Waterlinie, dankzij een financiële bijdrage van de provincie Zuid-Holland.

SAMENSTELLING

In opdracht van Erfgoedhuis Zuid-Holland in samenwerking met Kunstgebouw en Stichting Oude Hollandse Waterlinie

Concept en tekst: Annemieke Fierinck

Met dank aan:

Michiel van de Burgt | Hoofdkwartier 1672 / Theater MENS

DINK creatief bureau | Middelharnis

Sander Enderink | Stichting Oude Hollandse Waterlinie

Bram Poot | Historisch Genootschap Nieuwkoop

Leerkrachten en leerlingen van groep 7 van KBS Aeresteijn in Langeraar

Heb je je nog niet aangemeld voor dit lesproject en wil je dat wel graag?
Neem contact op met de afdeling Planning van Kunstgebouw: 015 215 4515
of info@kunstgebouw.nl

© Erfgoedhuis Zuid-Holland, september 2023

Dit lesmateriaal is voor basisscholen in gemeente Nieuwkoop. Niets uit deze lerarenhandleiding mag worden vermenigvuldigd of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of andere wijze zonder voorafgaande toestemming van Erfgoedhuis Zuid-Holland.

ERFGOEDHUIS
ZUID·HOLLAND

OUDE
HOLLANDSE
WATERLINIE

provincie
Zuid-Holland

